УДК 82: 398.8(477)

ЕПІТЕТ ЯК СИМВОЛІЧНО МАРКОВАНИЙ АТРИБУТ У ЧУМАЦЬКИХ ПІСНЯХ

Микитів Г. В., ст. викладач

Запорізький національний університет

У статті проаналізований епітет як образно-символічне означення, визначені його лексико-семантичні групи в українських чумацьких піснях, виявлена стилістична роль.

Ключові слова: епітет, атрибут, означення, символ, лексико-семантична група, стилістична роль.

Мыкытив Г.В. ЭПИТЕТ КАК СИМВОЛИЧЕСКИ МАРКИРОВАННЫЙ АТРИБУТ В ЧУМАЦКИХ ПЕСНЯХ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье проанализированный эпитет как образно-символическое определение, определены его лексико-семантические группы в украинских чумацких песнях, обнаруженная стилистическую роль.

Ключевые слова: эпитет, атрибут, определение, символ, лексико-семантическая группа, стилистическая роль.

Mykytiv G.V. THE EPITHET AS A SYMBOLIKALLY MARKED ATTRIBUTE IN THE CHYMAK SONGS / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

In the article we analyzed the epithet as imagery and symbolic definition, its lexical-semantic groups in Ukrainian chumak songs, founded its stylistic role.

Key words: epithet, attribute, definition, symbol, lexical-semantic group, stylistic role.

Важливим об'єктом дослідження сучасної лінгвостилістики є епітет як мовно-виразовий засіб, що відіграє значну роль у творенні мовної картини певної спільноти людей (територіальної, соціальної, професійної тощо), а також відображає мовні традиції певної національності. Епітети є одним із виявів мовного багатства, а відтак і засвідчують значні можливості мови у сполучуваності слів. Вони допомагають вирізнити певний предмет чи явище з низки однорідних, точніше передати думку, надають мові образності та емоційності. То ж тому вивчення епітета має певні традиції в мовознавстві, лінгвостилістиці, теорії літератури.

Епітет як один із вагомих образних засобів естетизації мови перебуває в колі наукових інтересів сучасної філології, оскільки в системі епітета як ніякого іншого тропа, відбивається стиль письменника, особливості епохи, специфіка літературного напряму, а відтак мовна картина світу українців, тому без вивчення цієї стилістеми неможливо створити уявлення про фольклорний стиль взагалі й пісенне мовлення зокрема.

Наукові дослідження про роль, призначення епітетів, їхні джерела і виникнення з'являються ще у творах античних мислителів (Аристотеля, Деметрія та ін.). З'ясування природи епітетів цікавило філологів XIX-XX ст., зокрема Л.Булаховського, О.Веселовського, В.Ващенка, В.Виноградова, І.Грицютенка, В.Жирмунського, О.Потебню. Епітет, як виразник літературного і фольклорного стилю, знайшов своє відображення у працях сучасних українських мовознавців: С.Єрмоленко, А.Мойсієнка, Н.Сологуб, Л.Ставицької, Л.Мацько, В.Красавіної, М.Братусь, О.Сидоренко, Л.Шутової, Л.Аврахової та ін.

Хоч епітети тривалий час є об'єктом наукового зацікавлення філологів, їх досліджують переважно на матеріалі художньої літератури з традиційним поділом на **логічні** та **художні** (**власне епітети**) **означення**, на **постійні** (**фольклорного походження**), **загальномовні** та **індивідуально-авторські**, проте залишається ще багато питань, які потребують детального вивчення. Зокрема питання символічної ролі епітета в пісенних текстах не знайшло належного висвітлення в теоретичному дискурсі. Тому метою наукової статті є системний опис основних лексико-семантичних груп епітетів як символічно маркованого атрибута, їх граматичного вираження в українських чумацьких піснях.

Без сумніву, саме в художніх текстах епітети найповніше реалізують свої функції, виявляють особливо виразний образний потенціал. Проте сфера їхнього використання художнім мовленням не обмежується. Завдяки емоційно-оцінній семантиці епітети є важливим засобом вербалізації символів, а, отже, вони виконують важливу аксіологічну функцію в народнопісенних текстах.

У сучасній лінгвістиці немає узгодженості щодо трактування епітета, його призначення в мові. Це спричинено складністю, багатоаспектністю самого поняття. Більшість дослідників визначають епітет як художнє означення, акцентуючи увагу на його образно-естетичній функції (Д.Ганич, О.Галич, А.Коваль, О.Пономарів, А.Ткаченко, П.Дудик та ін.). Однак значна частина науковців розглядає епітет у широкому розумінні – як будь-яке означення, що вживається для вирізнення предмета думки (О.Веселовський, О.Потебня, В.Ващенко, Л.Пустовіт, С.Єрмоленко).

Зокрема, у "Літературознавчому словнику-довіднику" подибуємо таку дефініцію: Епітет – один із основних тропів поетичного мовлення, призначений підкреслювати характерну рису, визначальну якість

певного предмета або явища і, потрапивши в нове семантичне поле, збагачувати це поле новим емоційним чи смисловим нюансом [4, 245].

Сучасний теоретик літератури А.Ткаченко визначає епітет як образне означення предмета, явища, поняття, стану, дії [6, 246]. Уявлення про епітет як образне означення доповнюється ще й такою рисою, як найглибше, найсуттєвіше, що наближає нас до істини, означення.

Дещо ширше витлумачує троп О.Галич, зазначаючи, що епітет інакше ще називають образним або поетичним означенням, підкреслюючи в такий спосіб його протиставленість логічному означенню предмета, завдання якого також полягає в тому, щоб конкретизувати уявлення про предмет, про який ідеться. Проте на відміну від логічного, поетичне означення не має на меті вказати на такі ознаки предмета, які могли б відокремити його в нашому уявленні від інших, подібних до нього предметів [2, 208-209].

У лінгвістиці епітет трактується як художнє означення або обставина способу дії, які образно змальовують особу, предмет, дію чи явище або виражають емоційне ставлення до них. Епітети підкреслюють ознаку (колір, розмір, форму, якість, властивість тощо) описуваного, найхарактернішу щодо певної життєвої ситуації або художньої мети мовця [7, 160].

Класифікуючи епітети, теоретики зазвичай розрізняють їх за кількома ознаками. Зокрема, літературознавці **за ознакою вживаності** епітети поділяють на ***постійні*** (історично більш рання форма епітета) та ***індивідуально-авторські*** (***контекстуально-авторські***). Постійним називається епітет, який традиційно супроводжує означення предмета, закріплюючись за ним постійно в межах певного художнього стилю. Постійний епітет відрізняється тим, що виділяє характерну рису не конкретного предмета, того, про який ідеться "саме зараз" і "саме тут", а предмета загалом, безвідносно до особливостей контексту, в якому про нього згадується. Постійний епітет при цьому вказує на таку характерну рису предмета, що водночас із-поміж інших його рис здається найбільш сталою, свого роду ідеальною. Епітет, який **підкреслює найхарактернішу ознаку того предмета, про який ідеться**, можна назвати ***характерологічним*** або ***пояснювальним***. Епітет інколи не просто виділяє характерну рису предмета, а ще й посилює її. Такі епітети можна назвати ***посилювальними*** [2, 209-210].

Універсальність постійних епітетів в тому, що вони є максимально злитими, нероздільними формами; містять розчленовану вказівку на предмет та його актуальну для фольклорного тексту ознаку; відзначаються загальновідомою і загальноприйнятною закріпленістю, окрім денотативного, відповідного конотативного змісту. Усе це спричинило те, що постійні епітети стали еталоном образного кодування ментальних відчуттів, засобом і способом відображення національного світобачення через систему художньо-образних узагальнень та переосмислень [1, 252-253]: наприклад, **чорна галка** – "смерть": ***Чорнесенькі галенята чорну гору*** *вкрили: /* ***Молодії чумаченьки*** *жалю наробили* [9, 88]; **чорна хмара** – "нещастя": *Наступає* ***чорна хмара****, / Щось у ній гуде, / Ой щось же нам,* ***хлопці-молодці****, / За пригодою й буде* [9, 63]; **соловейко** – "кохання", **сива зозуля** – "покинута дівчина": *В саду* ***соловейко*** *щебече раненько, / А* ***сивая зозуленька*** *кує жалібненько, / Молодая дівчинонька здихає тяженько* [9, 87]. Слово **соловейко** поєднується з дієсловами з забарвленням замилування, ніжності: *щебетати, защебетати, тьохкати*, вживається на позначення пестливого ставлення до когось [3, 141]. У народній поезії символ **зозуля-провісниця** як носій ідеї горя і смутку частіше пророкує нещастя – смерть, загибель, щось зловісне. Саме тому зозулине кування часто віщує недобре, воно викликає почуття страху, пересторог.

Постійні епітети супроводжують одні й ті ж лексеми-символи, утворюючи своєрідні фольклорні фразеологізми, що служать засобами емоційно-образного відтворення дійсності, відбивають естетичні ідеали концептуальної картини світу українців: *Я,* ***козак молоденький****, /* ***Вороного*** *та* ***кониченька****. / Осідлаю кониченька / Та поїду в* ***чисте поле*** [9, 78]; *Ой за* ***лужком****, за* ***темненьким****, / Ой за лужком / Брала дівка* ***льон дрібненький****, / Брала вона, вибирала, / Брала вона / Та до личенька рівняла* [9, 69]; *Там за* ***гаєм зеленьким****, / Гей, гей, брала дівка* ***льон дрібненький*** [9, 66]; *− Чи не жаль тобі, мій батеньку, / Як я піду в* ***чужу сторононьку*** */ Та занесу свою головоньку ?* [9, 65].

У лінгвістиці **за ознакою семантичної злитості епітетної синтагми** поетичні означення поділяють на дві групи: ***узуальні*** та ***оказіональні***. Група узуальних епітетів містить дві підгрупи: *традиційні* (*постійні*) і *звичні* (*загальномовні*). До оказіональних (індивідуально-авторських) належать передусім *епітети із вторинним синкретизмом – метафоричні* й *метонімічні*. Традиційним є розмежування ***характерологічних***, ***посилювальних*** і ***прикрашальних*** епітетів.

У народній пісні весь денотатний простір майже завжди має свої атрибути, що в мовному вираженні є епітетними. За їх зовнішньою простотою, очевидністю семантики криється узагальнений віками зміст ознак, що перетворює їх на образи-символи певних емоцій, точних оцінок: ***Чорна хмара*** *наступає, /* ***Дрібен дощик*** *накрапає. / Чумак ярма нариває, / У Крим по сіль поганяє* [9, 71]. Образ **хмари**, що здебільшого символізує перешкоду, перепону, яку треба пройти, у цьому прикладі супроводжується епітетом-колоративом *чорна*, набуваючи нового конотативного змісту – тривога, нещастя. Із словосполученням *чорна хмара* здебільшого пов'язується образ *дощу* – символ смутку, туги. Епітет

дрібен, виражений коротким прикметником, – невід'ємний атрибут іменників *дощ*, *сльози*. Вербальна формула *дрібен дощик – дрібні сльози* – загальнофольклорного походження: *Вийду я на* ***гору****, крикну я на воли, / Чом додому не йдуть; / Ой стану гляну:* ***чужа сторононька****, /* ***Дрібні сльози*** *обіллють* [9, 75]. Уособленням біди в чумацьких піснях виступає образ *чорної галки*: − *Ой* ***чорнії галенята****, підніміться вгору, /* ***Молодії чумаченьки****, верніться додому* [9, 87]; ***Чорнесенькі галенята чорну гору*** *вкрили: /* ***Молодії чумаченьки*** *жалю наробили* [9, 88]. Підсилюючу, ситуативно визначальну функцію епітет виконує в тому разі, коли і без нього символ містить у собі поетично-художнє значення: *Ой по горах* ***сніги*** *лежать, / По долинах* ***води*** *стоять, / А по шляхах* ***маки*** *цвітуть. / То ж не* ***маки червоненькі****, / То* ***чумаки молоденькі*** [9, 101-102]. Виражальну силу прикметників *червоненькі – молоденькі* зміцнює їх протиставлення і сприяє епітетизації. У пісенній творчості українців епітет є обов'язковим складником, аналітичною частиною образу й одним із його можливих природних варіантів: *Мене змиють* ***дрібні дощі****, / А розчешуть* ***густі терни****, / А висушить* ***ясне сонце, /*** *А розкуйдить* ***буйний вітер*** [9, 102].

Серед основних лексико-семантичних груп епітетів у чумацьких піснях виділяємо **колористичні** епітети й епітети **внутрішньопсихологічного сприймання**. **Колірні** епітети в чумацьких піснях виділяються образністю, експресивністю, емоційно-оцінною наповненістю. Загалом назви кольорів належать до загальновживаної стилістично нейтральної лексики сучасної української мови. Власне, саме ця властивість дає змогу мовцям уживати ці означення в різноманітних контекстах, розширюючи при цьому їх лексичну сполучуваність і семантичні межі. Розглядаючи колірні епітети в чумацьких піснях, варто розмежувати **денотативну** і **конотативну** колірну семантику. Конкретною колірною ознакою зображуваних реалій виступає **денотативна**: *Що й у полі криниченька, / Ой там чумак* ***сірі воли*** *пасе, / А з криниці напуває. / Воли ревуть сеї води не п'ють: / В Крим дороженьку чують* [9, 62]. Ступінь експресивного або емоційного забарвлення епітета-колоратива *сірі* (*сіренькії*) залежить від характеру стилістичного добору атрибута відповідно до виявлення в слові оцінок і почуттів: − *Ой рад би ж я, моє серденько, та й дві ночувати, / Та вже пригнали* ***сіренькії воли*** *і велять запрягати. / Ой вже пригнали* ***сіренькії воли*** *і велять запрягати, / А тебе, серце, молода дівчино, навіки покидати* [9, 64]. Століттями **воли** були надійними помічниками чумаків, тому й оспівані в народних піснях.

З негативно-оцінними конотаціями в чумацьких піснях виступає епітет *сірі* у сполуці *сірі гуси*: **гуси** – символ поговору, неслави: *Та налетіли* ***сірі гуси*** *на став жирувати, / Наїхали чумаченьки в село зимувати* [8, 90]; *Налетіли* ***сірі гуси*** *у луг жирувати, / Наїхали чумаченьки в село зимувати* [8, 90].

Епітет *сивий* є одним із найулюбленіших у фольклорі наших предків. Традиційно він поєднується з іменником **зозуля**: − ***Сива зозуленько****, сестро ж моя, / Ой пропав я тепер й діти мої!* [8, 138]. У пісенному фольклорі зозуля порівнюється з дівчиною або жінкою, нещасливими в коханні чи подружньому житті: *В саду соловейко щебече раненько, / А* ***сивая зозуленька*** *кує жалібненько, / Молодая дівчинонька здихає тяженько* [9, 87]; ***Зозуленько сивенька****, закуй жалібненько! / Дівчинонько молоденька, вздихаєш тяженько* [9, 88].

Епітетні словосполучення з прикметником *синій* утворені здебільшого за моделлю *назва кольору і назва гідрооб'єкта*: *Бо в чумака стільки віри, / Гей, гей, як на* ***синім морі піни****. / А в дівчини стільки ласки, / Гей, гей, як на* ***синім морі*** *ряски* [9, 67]. Символічну маркованість **моря** в цьому контексті підкреслює образ **піни** – неправди, обману.

Образ-символ **калина** в пісенному мовленні українців поєднується з епітетом *червона*: *Ой зацвіла* ***червона калина*** */ Та у* ***темному лузі****, / Тепер моя бідна головонька / І серденько в тузі* [9, 65]. Зазвичай червона калина символізує молоду дівчину. У чумацькій пісні вона наділена вузькоконтекстуальною семантикою: *зацвіла калина – бідна голова*. Образ **темного лугу** виступає передвісником біди, лиха, небезпеки, поневірянь.

Конотативна колірна семантика пов'язана з емоційно-експресивним зарядом, що супроводжує основне колірне значення або ж нашаровується на нього, наприклад, у мовній формулі *стебло зелененьке – личко молоденьке* епітет *зелененьке* має значення "юне", "молоде": *Пора, мати,* ***жито жати****: колос похилився, / Пора* ***дочку заміж дати****: голос одмінився / Хоч колосок похилився, –* ***стебло зелененьке****, / Хоч голосок одмінився, –* ***личко молоденьке*** [9, 94]. Усталені епітетні конструкції *біле (рум'яне) личко* традиційні для пісенного фольклору українців: ***Личко*** *моє* ***білесеньке****, / Гей, гей, кому будеш вірнесеньке? / А чи вору, чи майору, / Гей, гей, чи* ***чумаку молодому****?* [9, 66]; − *Ой* ***личко моє рум'янеє****, / Личко моє да рум'янеє, / Да кому будеш ти коханеє? / А чи попові, да чи дякові, / А чи* ***кримському чумакові****?* [9, 68].

Відомо, що кольори мають властивість певною мірою впливати на почуття людини, сприяти формуванню її настрою. Так, барвистість, яскравість фарб викликає відчуття радості, святковості: − *Піди, піди, моя мати, у Суми до торгу, / Купи, купи, моя мати, за три копи голку, / За другого* ***золотого*** *–* ***червоного шовку****, / За третього рублевика – мальовані п'яльця* [9, 91]. Поетичний епітет *золотий* виступає не лише з семантикою кольору, а й має метафоричне значення вартісності, високості, позитивної емоційної оцінки, чистоти, довершеності й вишуканості вияву певних ознак [5, 342]. Червоний колір у пісні символізує палкі почуття.

На створення необхідного емоційного ефекту впливають кольорозназви, що можуть бути радісними, звеселяючими: *Та сяду я, моя мати, на **жовтую лаву** / Та й вишию чумакові сорочку на славу / Шовком шила, шовком шила, злотом підрубила, / Та для того чумаченька, що вірно любила* [9, 90]. *Жовтий* – колір печалі. Його використання простежується там, де є вказівка на розлуку, на неможливість здійснення чогось: *- Гей, гей! Дівчинонько мила! / Де ж би ти сушила / Та в далекій дорозі? / Гей, гей! В вишневім садочку / На **жовтім шнурочку** – / Чумакові сорочку* [9, 96].

В.Чабаненко кольороназви *білий, чистий, ясний, вороний, сивий, карий, зелений* відносить до слів, що виступають активізованими одиницями, за якими стоїть цілий світ людських почуттів, переживань і суспільно-історичних оцінок: "Це естетично та стилістично марковані слова, що міцно вросли в культурно-національний контекст і які прийнято називати народнопоетичними, тобто виділяти в окрему лексико-стилістичну категорію. Переважна більшість із них позначає поняття, що викликають позитивні емоції" [8, 212]: *Отаман іде, / Ще й коня веде, / Та під **білою** та **березою** / Головоньку кладе* [9, 105]; *Я, козак молоденький, / **Вороного** та **кониченька**. / Осідлаю кониченька / Та поїду в **чисте поле*** [9, 78]; − *Ой чи я ж тобі, брате, не казала: / Та не мости гніздечка край дороги. / Та помости гніздечко в **чистім полі**, / Та на високім дереві, на тополі* [9, 140]; − ***Сива зозуленько**, сестро ж моя, / Ой пропав я тепер й діти мої!* [9, 138]; *Витоптала черевички, на гороньку да вибігаючи, / Виплакала **карі очі**, чумаченька дожидаючи* [9, 97].

Серед внутрішньочуттєвих епітетів окремо виділяють **одоративні** та **емотивні** епітети. **Одоративні** епітети характеризують предмет за запахом, нюхом, смаком, дотиком: ***Веснянє сонце тепле** стало пригрівать, / Стали **воли чумацькії** в степу випрягать* [9, 103]. Образ *теплого сонця* символізує для чумаків щасливу дорогу.

Земля в українському фольклорі уособлює могилу, смерть: *А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється, / К **сирій землі** припадає, чумаків благає: / − Ой ви, чумаченьки, ви ще молоденькі, / Верніть моїх чаєняток, вони ще маленькі!* [9, 128].

Епітет *гладенька*, вжитий з образом **вишня** символізує чисті, радісні почуття: ***Вишенька-черешенька** з корня **гладенька**, / Кажуть люди, що чумак буде, а дівчина раденька* [9, 89].

Талан – народнопоетичний синонім долі, щастя, успіху, удачі в чумацьких піснях супроводжується епітетом **гіркий**: *Ой вийду я за **ворота** / Та й гляну я у **провалля**. / Усі чумаченьки там п'ють і гуляють, / **Гірке моє безталання**!* [9, 80]. Префікс *без-* підсилює символічну роль атрибута *гірке*, який супроводжує іменник *безталання*.

Значну групу серед внутрішньочуттєвих епітетів становлять **емотивні** (**почуттєві**) епітети. Наявність їх у піснях створює самодостатню мистецьку якість, поезію узагальненої поетичності, коли всі окремо взяті слова відомі, але на їх сполучуваності виникає свіжий символічний образ зі своєю, часто контекстуальною, семантикою: ***Веселая** та **доріженька**, де чумаки йдуть, / Під білою березою й отамана ведуть* [9, 103]; *В саду соловейко щебече раненько, / А сивая зозуленька кує **жалібненько**, / Молодая дівчинонька здихає **тяженько*** [9, 87]; *Ой вийду ж я за світлоньку / Та гляну по світоньку: / Світе мій ясний, світе мій прекрасний – / Моя доленька **безщасна**!* [9, 85]; *Ой поїхав милий за ліс, / Чорні брови заніс, заніс. / А не жаль мені за бровами, / Як за **вірними словами*** [9, 81].

Граматична парадигма епітетних утворень у чумацьких піснях має кілька граматичних форм і структур: епітети, виражені прикметниками, дієприкметниками, прислівниками, іменникам-прикладками, орудним відмінком іменника, предикативними конструкціями. Основним категорійним засобом вираження епітетів є прикметник. Це зумовлено двома чинниками: семантикою статичної ознаки (якостей, властивостей, відношень) і зв'язками з іменником, предметність якого він конкретизує через свою ознакову (атрибутивну) семантику [5, 350].

Окрім того, що епітет – це здебільшого означення, виражене прикметником, його своєрідність, як образного засобу, в тому, що прикметник не функціонує в ролі епітета сам по собі, а, як правило, є "прив'язаним" до іменника, залежним від нього, підпорядкованим йому (і в плані граматичному, і в плані семантичному) [1, 252]: − *Ой **чумак молоденький**, **чумак удаленький**, / Верни ж моїх чаєняток хоч на **світ біленький*** [9, 135]; − *Бодай же ви, чумаки, щастя не діждали, / Що ви моїх **дрібних діток** із гнізда забрали!* [9, 128]; − *Полети ж ти, **стара чайко**, на **зелену балку**, / Що вже твоїх чаєняток забрав я у шайку* [9, 125]; *Буду волів завертати, буду сірих пасти / І до смерті **козацькую** буду **долю** клясти* [9, 126].

Уживаючись при іменникові, прикметник відіграє важливу смислову і стилістичну роль, звужуючи значення іменника виділенням якоїсь одної властивості предмета, сприяє метафоризації, переносно-образному вживанню іменника: *Мене змиють **дрібні дощі**, / А розчешуть **густі терни**, / А висушить **ясне сонце,** / А розкуйдить **буйний вітер*** [9, 102]; *Ой не виїхав молодий козак за **густії лози**, – / Ой узяли молоду дівчину **дрібненькії сльози**; / Ой не виїхав молодий козак за **білії хати**, – / Треба ж було молодому дівчину на вітер підняти* [9, 96]; ***Веселая** та **доріженька**, де чумаки йдуть, / Під **білою березою** й*

отамана ведуть [9, 103]; *Вишивала, гаптувала* ***срібними нитками****, / Щоб пізнала миленького між чумаками* [9, 90]. Саме через зв'язок з іменником встановлюємо ступінь ″спаяності″, ″злитості″ цих двох компонентів. Взагалі атрибутивна синтаксична група, компоненти якої виступають сильно пов'язаними семантично і синтаксично, витворює в уяві реципієнта єдиний, цільний образ

Великою виразовою силою й естетичною цінністю в українському пісенному дискурсі наділені канонізовані означення, що, поєднуючись із означуваними лексемами, утворюють експресивно-стилістичні вузли глибокого психологічного та асоціативного змісту: *Витоптала черевички, на гороньку да вибігаючи, / Виплакала* ***карі очі****, чумаченька дожидаючи* [9, 97]; ***Чорнесенькі галенята чорну гору*** *вкрили: / Молодії чумаченьки жалю наробили* [9, 88]; ***Зозуленько сивенька****, закуй жалібненько! / Дівчинонько молоденька, вздихаєш тяженько* [9, 88].

Граматична модель епітета, вираженого іменником-прикладкою, також продуктивна в чумацьких піснях і зосереджена переважно в денотативному просторі сфери природи, почуттів, казкової уяви. Серед них виділяється кілька семантичних груп поетичних номінацій [5, 354]: 1)назви водойм: ***Лиман-річка*** *та й розливається, / Чумак в трактирі напивається* [9, 64]; 2)назви доріг: *Весна-красна наступає, із стріх вода капле, / Молодому чумакові* ***шлях-дорога*** *пахне* [9, 94]; 3)орнітологічні назви: − *Ой* ***сестрице-зозуле****, рятуй мене, / Бо пропали діточки, пропав і я* [9, 140]; − ***Сусідочки-голубочки****, / Гей, гей, дайте* ***солі*** *два дрібочки / Посолити огірочки* [9, 66]; 4)номени рослинного світу: *А в городі* ***буркун-зілля*** *на тичину в'ється, / Молодая дівчинонька за чумаком б'ється* [9, 87]; ***Вишенька-черешенька*** *висихать стала, / Ждала дівка чумаченька да й плакати стала* [9, 89]; *Ой* ***вишенька-черешенька*** *з-під кореня похилилася, / Дурна дівка, глуповата за чумаком зажурилася* [9, 98]; 5)лексеми на позначення пір року: ***Весна-красна*** *наступає, із стріх вода капле, / Уже нашим чумаченькам шлях-дорожка пахне* [9, 90]. Основою формування таких епітетів зазвичай виступає фоновий матеріал українознавства, знаки фольклору і національної культури.

Проаналізувавши епітети, які використовуються в чумацьких піснях, стверджуємо, що вони формуються як образний естетично, а відтак і символічно маркований атрибут, що на лексичному і граматичному рівнях має образно-означальне наповнення, власну формально-граматичну структуру (епітет-дистрибут) і здебільшого відповідає на питання граматичного означення який? як?

Епітети, які виникли на основі певних символічних уявлень, сприяють створенню в народних ліричних піснях яскравих образів, найбільш чіткому вираженню думок, передачі почуттів і настроїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беценко Т.П. Текстово-образні універсалії думового епосу: структура, семантика, функції: [монографія] / Т.П.Беценко. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. – 400 с.
2. Галич О. Теорія л-ри: [підручник] / В.М.Назарець, Є.М.Васильєв / [за наук. ред. Олександра Галича]. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Либідь, 2005. – 488 с.
3. Кононенко В. Символи української мови / В.І.Кононенко. – Івано-Франківськ: Плай, 1996. – 272 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. – К. : ВЦ "Академія", 1997. – 752 с.
5. Мацько Л.І. та ін. Стилістика української мови: [підручник] / Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько; [За ред. Л.І.Мацько]. – К.: Вища шк., 2003. 462 с.
6. Ткаченко А.О. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства: [підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів]. – 2-е вид., випр. і доповн. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2003. – 448 с.
7. Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: В.М.Русанівський, О.О.Тараненко. (співголови), М.П.Зяблюк та ін.]. – К.: Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 2000. – 752 с.
8. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови: [монографія]. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 351 с.
9. Чумацькі пісні / [упорядк. О.І.Дей, А.Ю.Ясенчук, А.І.Іваницький]. – К.: Наукова думка, 1976. – 543 с.